

Černý, Marcel

Dimčo Debeljanov mezi novoromantismem a symbolismem m : nad českou recepcí tvorby "tichého" básníka

Porta Balkanica. 2021, vol. 12, iss. 1-2, pp. [25]-36

ISSN 1804-2449 (print); ISSN 2570-5946 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/144472>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

DIMČO DEBELJANOV MEZI NOVOROMANTISMEM A SYMBOLISMEM: NAD ČESKOU RECEPCI TVORBY „TICHÉHO“ BÁSNÍKA

Marcel Černý

V bulharském literárněvědném diskursu se již od dvacátých let 20. století až podnes traduje na první pohled paradoxní mínění odborné kritiky, která jako by omlouvala a uváděla na zdánlivě pravou míru paušalizované přiřazování tvorby Dimča Debeljanova k moderně: autor údajně bude patrně jediný, jenž ačkoliv bývá jmenován mezi symbolisty, ve skutečnosti k nim prý tak úplně nepatří.

Toto zavádějící tvrzení, snažící se Debeljanovu poetiku vyvázat z domácích i mezinárodních souvislostí symbolismu, vychází jednak z omezující představy o příliš úzkých (západoevropskými literaturami vymezených) hranicích směru, jednak z někdejšího záporného stanoviska bulharské (marxistické) literární vědy k symbolismu obecně, kdy bylo žádoucí u Debeljanova hledat, nacházet a zdůrazňovat nemodernistické tendence a kdy bylo přijatelnější nazývat tohoto básníka romantikem a realistou. Ohlas této tendence nalézáme i u nás v eseji uvádějícím několik Debeljanových básní v češtině, jehož autorem je Vladimír Zahradníček: „*Debeljanovova poezie bývá často označována příliš jednoznačně jako symbolistická, jako projev útěku od života a pesimistického zahledění do vlastního nitra. Tomu vskutku nasvědčuje celá řada jeho básní, v nichž se objevují typické symbolistické obrazy osamocení, světobolu, smutku po chimérické „krásné neznámé“, životní skepse a zahledění k branám smrti, taková je nesporně i jeho nejrozsáhlejší báseň – Legenda za razbludnata carkinja. Těmito verši platil Debeljanov daň*

své básnické školy a úpadkovým západním předlohám, jimi platil daň i své ideové bezvýchodnosti, v níž na jedné straně zamítal idoly měšťáckého světa, neschopného ocenit dar ducha a poezie, nenalézáje však ani východiska ze začarovaného kruhu typicky buržoazního individualismu. Vedle těchto básní však Debeljanov napsal celou řadu jiných, které nejsou pouhou básnickou fixací, v nichž tepe krev zážitků, v nichž básník věrně a hluboce zachycuje peripetie své generace, protože, jak sám přiznává v jednom dopise, „neměl sílu uzavřít okna do života“ a propadnout plně přeludům ve věži ze slonové kosti.“ (Zahradníček 1956: 10)

V řadě básní používá ze všech symbolistů nejkonkrétnější výrazivo – slova zatížená zcela hmatatelným, určitým obsahem, obrazy vyvolané konkrétními pocity prožívajícího Já; část veršů je tedy velmi přístupná, nemlhavá, průsvitně jasná (typologicky blízká francouzské „římské škole“), byť u Debeljanova nacházíme soužití různých forem a směrů bulharské moderny (tato koexistence je charakteristická i pro modernu v jiných literaturách; srov. např. markantní rozdíly v poe-

tice tří českých symbolistů – dekadentně-melancholického poutníka přízračnými krajinami Karla Hlaváčka, komplikovaně filozofujícího kosmicky rozkročeného Otokara Březiny a průzračně impresionistického senzualisty Antonína Sovy).

Básník elegické vzpomínky

Knižní vydání Debeljanovy poezie ve sbírce *Stichotvorenija (Básně; 1920)* je až posmrtné a jedinou knížku autorových sebraných básní připravili jeho přátelé Dimitar Podvărzačov, Nikolaj Liliev a Konstantin Konstantinov (zejména prozaik a mj. tvůrce cenných trojsvazkových pamětí *Pět prez godinite* [Cesta roky, 1959–1966], odrážejících dobu básníkových současníků), který k vydání napsal dnes již klasickou předmluvu.

Dimčo (resp. původně Dinčo) Velev Debeljanov se narodil v Koprivšticí 28. března 1887 do nepříliš majetné rodiny Velja Debeljanova a Cany Ilievy, rozené Stajčiny, jako poslední, šesté dítě. Pokřtěn byl po svém dědu Dinčovi. Záhy přišel o otce, po jehož smrti se rodina (1896) přestěhovala k prvorozenému bratru Ivanovi do Plovdivu, kde budoucí básník navštěvoval základní školu a gymnázium; po osmi letech (1904) začal žít v Sofii. V roce 1906 se poprvé představil na veřejnosti několika básněmi otisknými v časopise *Sávremennost*. Následujícího roku (1907) se zapsal na právnickou fakultu, z níž po roce přešel na fakultu historicko-filologickou, ale z finančních důvodů musel po dalších dvou letech na studia rezignovat. V hlavním městě se kromě spolupráce s literárními časopisy (*Bálgarska sbirka, Nov pát*), v nichž často publikoval pod vynalézavými pseudonymy (např. Az, tj. Já, Taft, Amer, tj. Hořký či Trpký, Jastreb aj.), prozatímně věnoval nejrůznějším profesím (zaměstnanec meteorologické stanice, těsnopisec v Národním shromáždění, reportér, jazykový korektor). V říjnu 1912 byl mobilizován a odvelen do Samokova. Po roce se nechal zapsat do kursu pro záložní důstojníky v Kňazevu (dnes součást Sofie). Dosáhnuv hodnosti podporučíka, přihlásil se v lednu 1916 jako dobrovolník na makedonskou frontu. Po osmi měsících – 2. října 1916 – padl v bitvě s Angličany u řecké vesnice Monokklisia (bulharsky Gorno Karadžovo) stár 29 a půl roku. Pohřben byl následujícího dne v bulharském kostele v městysi Demir Hisar (řecky Sidirokastro, bulharsky Valovišta). Počátkem třicátých let 20. století byly básníkovy tělesné ostatky převezeny do rodného města, kde byl

v domě Debeljanových na počest mrtvému literátovi zřízen památník. Hrob od roku 1934 kráší jedna z nejznámějších bulharských soch – Matka – od Ivana Lazarova. Dílo, jež znázorňuje starou ženu sedící s podepřenou hlavou na zápraží, doprovází nápis dotvářející celkový smysl této náhrobní kompozice: „*A ona v tichém odevzdání čeká, až se jí dítě vrátí domů.*“

Nebývalá popularita D. Debeljanova – i navzdory rozsahem nevelkému dílu – řadí bez výhrad mezi klasiky (společný názor literárních historiků a kritiků různých generací – Georgiho Caneva, Rozalije Likovy, Stojana Ilieva, Krástja Kujumžieva, Svetlozara Igova). Dogmatická kritika na počátku padesátých let „tiché“ básníky (jejich poetiku vedle N. Lilieva spoluvytvářel) odmítala a symbolistické hnutí odsuzovala jako nepřijatelnou dekadenci – cele utrpěli Teodor Trajanov, Nikolaj Rajnov, zčásti Emanuil Popdimitrov; N. Liliev „uspěl“ svým odmlčením, překladatelstvím a prací v divadle, Ljudmil Stojanov se „zachránil“ poválečnou prózou a meziválečnou levicovou publicistikou, Christo Jasenov satirou, příklonem k revoluci a smrti – jako oběť bílého teroru, Geo Milev zařazením mezi avantgardní levici časopisem *Plamák*, poémem *Září* a rovněž tragickou smrtí, méně významní (Dimitar Bojadžiev) byli připojováni k realismu, výtvarník Sirak Skitnik nebo literát Ivan Andrejčin či již zmiňovaný D. Podvărzačov pak stavění mimo literární výklad (Hronková 2004). Na Debeljanova se dogmatická kritika neopovážila sáhnout: Přes formování jeho poezie v atmosféře a kruhu symbolistů a přes řadu rysů symbolistní poetiky vyňala Debeljanova z kánonu školy a jeho vysloveně symbolistické verše, zejména obsáhlou erotickou baladu *Legenda za razbludnata carkinja* (o ní podrobněji viz níže) bezmála přecházela mlčením. Dodnes se hovoří více o (novo)romantismu Debeljanovy tvorby než o symbolismu – takto na básníka nahlíží dokonce i protitradičně smýšlející literární historik S. Igov. A ještě jeden rys bývá opakovaně v souvislosti s básníkovou poetikou zdůrazňován – zřídlo Debeljanovy lyriky vyvěrá ze vzpomínek, z drobných prožitých okamžiků minulosti (Žečev 2000: 11). Toto konstatování tradicionalisticky implikuje v biografii tvůrce tkvící předpoklad o vzájemné spjatosti poezie s životní skutečností autorského subjektu („odrazu“ života v literatuře), tolik prořezovaný pozitivistickou literární vědou (Rusaliev 1944 [1936]) – a následně též zejména marxisty

– a v hrubých konturách rozvíjený řadou debeljanovovských badatelů až do dnešních dní.

Část díla má nesporně romanticko-nostalgické zaměření, zvláště jeho nejznámější antologické a v Bulharsku často recitované skladby – čtyři elegie *Da se zavärneš v baštinata kášta...* [Tak se zas vrátit do rodného domu...], *Ti smätno se mjar-kaš...* [Z mlh paměti mi vstáváš...], *Az iskam da te pomnja vse taka...* [Tak navždy zůstaneš už přede mnou...] a *Pomniš li, pomniš li tichija dvor...* [Vzpomínáš, vzpomínáš na tichý dvůr...]. Ostatně právě třetí jmenovaná byla (pod názvem *Elegie*) vůbec první autorovou básní přeloženou do češtiny, jež vyšla ještě s dalšími třemi (*Nevermore*, *Černá píseň* a *Modlitba*) v moravské *Anthologii bulharské poesie* (Debeljanov 1930: 60–63), připravené Františkem Kožíkem a Asenem Leštovem jakožto překladateli a editory. Ocitujme si pro ukázkou nejstarší českou verzi této slavné elegie (Debeljanov 1930: 61) spolu s nejnovějším překladem z pera Ludmily Kroužilové (rukopisným), jež se ujala i citlivého přebásnění zde poprvé vydávané Debeljanovovy poémy:

Elegie

Já chci tě pamatovat stále tak:
bez domova, bez naděje, unylá,
do mé ruky vpletla jsi planoucí ruku,
k mému srdci smutnou tvář jsi sklonila.
Město daleko se chvěje v kalném kouři,
na kopci se chvějí stromy kolem nás,
láska naše, zdá se, světlejší je,
že našeho rozloučení přišel čas.

„Časně z rána vyjdu, ty přijď časně z rána,
dones mi svůj pohled k rozloučení sem -
abych si naň vzpomněl, věrný, smutný,
v hodině, kdy Ona bude vítězem!“

– O Morano, Morano, zlomený vzlyk v bouři,
ukryj prosby, věř – našeho jara čas
nezůstane nedosněným snem
a ty se ke mně vrátíš zas!

A stále strašněji noc padá k nám,
netopyři kreslí sítě v temnotách,
tvoji slabost očekává poslední už útěcha
a své víře nevěřím už sám.

A ty dáváš klesnouti planoucí ruce
a jdeš, ve tmách vpitý zrak,
nakonec i k slzám ztratila jsi sílu...
Já chci tě pamatovat stále tak...

Debeljanov

Obr. Portrét Dimča Debeljanova od Dečka Uzunova (reprodukováno z: RUSALIEV, Vladimir: Bezdomnik v noštta. Životät, ljubovta i smärtta na Dimčo Debeljanov. Treto izd. Bibl. „Specialni izdanija“ – serija Bälgarski prokältnati poeti, № 2. Sofija: Kamberov, 1944, volná vložená příloha).

* * *

Zůstaň mi takhle navždy v paměti:
sirobná, zoufalá a lítostivá,
v mých rukou ruka žárem plane ti,
tvá žálná tvář se na mém srdci skrývá.
Strnulé město v dálce sevřel klid,
strnulost stromy v kopcích umrtvila,
jako by láska svatější nám byla,
protože musíme se rozloučit.

„Odjždím zrána – tehdy přijď i ty
a daruj mi svůj pohled při loučení,
ať vytane mi, věrný, zarmoucený,
v okamžiku, kdy Ona zvítězí.“

– Má Bědná, Bědná, nenaříkej již
a věř – ač bouří přikovaná k zemi –,
že sen náš nebude sen nedosněný
a ty se ke mně znovu navrátíš.

Noc houstne, kolem víc a víc se tmí,
v tmách netopyři rýsují své sítě;
já nevím, ubohá, jak utěšit tě,
když ve svou víru já sám nevěřím.
Planoucí ruka k boku padne ti,
jdeš, tvoje zraky do temnot se vpily
a na pláč ti už nezbyvají síly.
Zůstaň mi takhle navždy v paměti...

Debeljanov v Čechách

První zprávy o básníkovi dolehly do Čech ještě za Debeljanovova života, např. vůbec poprvé se o tomto autorovi česky psalo v říjnu 1910 na stránkách *Plzeňských listů* jako o jednom ze spolueditorů připravované chrestomatie moderní bulharské poezie: „*Bulharská antologie. Mladí bulharští spisovatelé Podvrzač[o]v a Debeljanov vydají antologii nejlepších básní. V knize budou zastoupeni zejména Ivan Vazov, Mihajlovski, K. Hristov, Javorov a mladší literáti. Kniha vyzdobena bude portréty spisovatelů.*“ (Anonym 1910)

Hned v roce 1915 byla z Debeljanovovy tehdy jen po časopisech rozptýlené tvorby přeložena do češtiny drobná protiválečná próza (česká veřejnost tedy autora nejdříve poznala jakožto beletristu!) *Krvavá kniha* s ne zcela výstižným podtitulem „Fejeton“ (Debeljanov 1915). Český tisk sice občas básníka připomněl nějakou drobnou zprávou (Broman 1911, Penev 1925, Sís 1930, Jehl 1936, Nikolov 1947), ale po vyjití citované moravské antologie jeho poezii (kromě jediné drobné výjimky – osmiveršové *Písně* [Debeljanov 1935]) až do poloviny padesátých let minulého století nikdo nepřekládal. Po menším vzmachu na přelomu padesátých a šedesátých let, kdy Jiří Šotola přeložil básně *Město ve tmě dřímá...*, *Plovdiv*, *Světlá víra* (Debeljanov 1956: 10–11) a nově již dříve počestěnou *Elegii* („Tenhle tvůj obraz nesmyje mi čas“) (Debeljanov 1962), Vladimír Zahradníček se pokusil o přebásnění *Zpovědi* (Debeljanov 1956: 11) a o básníkovi byl publikován životopisný esej (Zahradníček 1956) a medailon (Isaev 1962), český zájem o Debeljanova opět na dvě desetiletí pohasl.

Rozsáhlejší český výbor z Debeljanovovy lyriky byl pak pořízen až pro antologii *Bulharská poezie 20. století*, do níž deset básní (*Černá píseň*, *Tiché vítězství*, *Padlý voják*, *Šíroková píseň*, *Starost*, *čtyři elegie* a *Světlá víra*) z „podstročnicků“ (doslovných prozaických překladů) bulharistky Danuše Hronkové přeložila básnířka Jarmila Urbánková (Debeljanov 1983; částečně přetištěno Debeljanov 2009). To byl současně na dlouhou dobu (až do překladů L. Kroužilové, vznikajících od devadesátých let minulého století, ovšem z větší části doposud neuveřejněných, kromě přílohového letáku k časopisu *Homo bohemicus* [Debeljanov 1995]) poslední pokus o zprostředkování Debeljanovovy poezie českému recipientovi.

Zlověstná předtucha smrti

V Bulharsku Debeljanov během 20. století postupně vykrystalizoval v básníka mladých lidí, jejich prvních milostných vzplanutí, v lyrika milovaného pro intimitu veršů, pro zvláštní něhu a zastřenou subtilní tesklivost. Jeho verše jsou jednak prodchnuty milostným citem, zpovědí a rozechvělým tušením lásky odsouzené k soužení, k bolestným rozchodům; jednak nesou ozvěnu nejasných nadějí a nostalgických vzpomínek na domov, na rodný dům, který je útočištěm lyrického subjektu, pars pro toto vlastní domoviny. Současně je Debeljanovova poezie nasycena zlověstnou předtuchou krátkosti života, jenž má předčasně uhasnout ještě v mládí, ústící ve smutnou tragiku existenciální osamocenenosti a odcizenosti (v náčrtu vlastního výboru z básní, připraveného na frontě, kde nakonec padl, byl nalezen název nenapsané básně *Otčuždenie* [Odcizení]). Básníkovo nevyslovené vnitřní drama nabývá takřka patologické formy ve fixní myšlence (melancholickém fatalistickém pocitu), že je obětí nevyhnutelného neblahého osudu, z něhož se nelze vymanit, že jím je zákeřně vláčen a že jeho život, milostná vzplanutí i mezilidské vztahy jsou odsouzeny k nicotnému zániku. Fatalistické vědomí, s nímž je nutno se smířit, ještě více sílí v poezii psané za války, která je čtena už nikoli jako výraz individuální, nýbrž kolektivní sudby (báseň *Ticha pobeđa* [Tiché vítězství]).

Projevil se i jako básník města, konkrétně Plovdivu – ovšem opět nahlíženého prizmatem deziluze, zastřeného truchlorouškou opuštěnosti a ztráty životní perspektivy (*Spi gradăt* [Město spí]) či bezvýchodnosti a vykořeněnosti (sonet *Plovdiv* v překladu L. Kroužilové):

Jak smutné byly moje dětské dny!
Jak zapíral jsem slzu zatlačenou!
Zde prvně obzory se zatáhly
a zřel jsem, jak se bouře ke mně ženou.

Zde poprvé jsem slyšel: Naděje
jsou marné, navždy zanech všeho snění –
ovoce lásky zakázané je,
v zlé zemi budou sny tvé uvězněny.

Dnes bloudím tímto městem pochmurným,
jež jediné mé chmury v sobě chová,
bloudím a hledám útěchu, ač vím:

pustinou jdu, už navždy bez domova.
Tak tíží černých myšlenek mých stín,
že na nic nechci vzpomenout si znova.

Se svou situací se vyrovnává i satirou, gellnerovsky hlásající pijáctví a rozverně bohémství své i svých přátel – ovšem často s trpkým sociálním podtónem nemajetných a fyzicky strádajících, jako např. v básni *Hospodské řeči* (Debeljanov 1995 [zde jako *Rozhovor v hospodě*, který překladatelka L. Kroužilová později změnila; orig. *Razgovor v kráčmata*]), kde autor uplatnil svůj oblíbený postup (Koška 1972: 189), při němž antitetická konstrukce, těsně spojená s konstrukcí hudební, přechází do polohy dialogu:

„Kdo rozumy dnes nerozdává?
Jdi si svou cestou, rozumíš?
Žij si a ber, co život dává,
a s nikým nebudeš mít kříž!“
„Hm... kříž...“

„Nač je ti žena? – v každém rohu
ženská si bude volně vést,
sám nezůstaneš, sláva bohu –
k smíchu je svědomí a čest!“
„Hm... čest...“

„Kdyby ses jednou v zaměstnání
na teplém místě usadil,
hleď urvat, kde co bude k mání,
pro špatné časy tučný díl!“
„Hm... díl

Obr. Debeljanovův hrob v Koprivšticí se sochou Matka (1934) od Ivana Lazarova (reprodukováno z Wikipedie, heslo Nadgroben pametnik na Dimčo Debeljanov:

<https://bg.wikipedia.org/wiki/Надгробен_паметник_на_Димчо_Дебелянов#/media/Файл:Майка_от_Иван_Лазаров.jpg>.

„Až zestárnem – i to se stane –,
slož spánembohem ruce v klín –
tenhleten svět ti nezůstane!
Co si dáš? Vermut, nebo džin?“
„Ech... džin.“

Mezi Debeljanovovými inspirátory bývají jmenováni zejména zástupci moderního francouzského a ruského básnictví, např. Charles Baudelaire, Paul Verlaine, Francis Jammes, Albert Samain (o něm viz níže), Valerij Brjusov či Alexandr Blok, od nichž se bulharský literát učil rytmicky dokonalé, melodické technice s překvapivými rýmy a bohatou instrumentací využívající působivých asonancí a aliterací. V domácí tradici pak Debeljanov navazoval na Penča Slavejkova (pozoruhodné paralely nabízí např. srovnání se skladbou *Symfonia na beznadeždnostta* [Symfonie beznadějnosti]; srov. Kirova 2003: 136) či na Peja Javorova, byť

mu chybí životodárná síla Javorovova dramatismu – Debeljanovova lyrická výpověď není tragická a neobsahuje ani Slavejkovovy velké kulturní koncepce. Je to „tichá“ poezie jinak smýšlející generace, pokolení, které zůstává uzavřeno zcela do svého tvůrčího světa. Je elegickou, melancholickou či nostalgickou emocionálně subjektivní zповědí smíření s osudem, vybočující z proklamací symbolistů o objektivitě jejich básnického sdělení, čímž se Debeljanovova poetika nejednou prolíná a překrývá s tvorbou (novo)romantiků (Hronková 2004).

Část Debeljanovovy poezie svou přirozeností, lakoničností, expresivitou i konkrétním slovníkem (u jeho jazyka bývá vyzdvihována přirozenost, písňová lehkost, absence stylistického pozérství, přepjatosti či vumělkovanosti) vytváří most ke konkrétní předmětné poezii dvacátých let 20. století (Atanas Dalčev, Elisaveta Bagrjana), především svými elegiemi, městskými verši (město jako topos zintenzivňující lidskou samotu je debeljanovovským ontologickým prostorem sui generis; motivy města jakožto plemeniště zkaženosti a líhně všech neřestí – Sodomy – či jakožto bolestného místa anonymního utrpení, jaké se hojně vyskytují u ostatních modernistů, v jeho verších chybějí) a sebeironickou satirou, ostatně v bulharské literatuře relativně vzácnou (Debeljanov se v básni *Elegie literátova*, přeložené D. Hronkovou, dokonce vysmívá i vlastnímu symbolistickému slovníku [cit. dle Hronková 2004]):

Duše, ty duše odsouzená k častým postům,
při hodech zvyklá na drobky a na úsměšky,
byla jsi snítkou růžového letorostu.
Teď značkují tě mouchy a psí smečky.

U kupce čekáš jako na smrtelném prahu,
list vytržený z knihy hrdých žalů –
až dostaneš se z pultu na zmaštěnou váhu
a obalíš... kus smradlavého kaškavalu!

Pozoruhodných je posledních šest básní psaných na frontě: *Nošt kám Solun* [Noc u Soluně], *Priiždat, vráštat se* [Přicházejí, vracejí se], *Starijati bivak* [Staré nocležiště pod širákem], *Ticha pobeda*, *Edin ubit* [Zabitý] a *Sirotna pesen* [Sirotkova píseň]. Na rozdíl od válečné poezie Ivana Vazova či Kirila Christova Debeljanov nevytváří hrdinský obraz války ani nevzývá k semknutosti proti nepříteli a k boji s ním, jeho básně nevěští osud zkoušené vlasti ani neapostrofuji ducha národa

jako verše T. Trajanova, neboť pro Debeljanova válečný konflikt představuje po sobě jdoucí vlny podobné mořským, jen místo vodní spousty se valí tisíce bezejmenných lidských bytostí, mezi nimiž básnický subjekt tone „v jejich ztichlém žalu nebo drsném veselí“ a čeká „smířeně na svátek krvavého smíchu, až i nad tvým světem osud rozhlásí temnotu“ (*Priiždat, vráštat se*): není vítězů ani poražených, všichni jsou do jednoho společnými obětmi krvavého molocha – Války.

V bulharském literárněkritickém diskursu je ukotven názor, že v poezii psané na frontě autor vytvořil nový svět, že vyjádřil nový poměr k životu: „voják vychází ze svého vězení a stává se vojákem života“, jak napsal kritik Petăr Velčev (Hronková 2004); L. Stojanov zase nazval svou přátelskou vzpomínkovou debeljanovovskou črtu *Poet na žiznenija podvig* (*Básník hrdinského činu života*). I když je možné připustit, že básníkům lyrický mluvčí snad na frontě v sepětí s vlastní domovinou, rodnou zemí, opravdu našel jisté poslání a jakýs takýs smysl života, je na místě precizovat a hovořit spíše o pokorné, nepateticky prosté odevzdanosti do rukou osudu. Za v tomto duchu prostou (a současně též otřesnou) bilanci života lze označit jeho skladbu *Sirotna pesen*, kterou L. Kroužilová přebásnila pod názvem *Sirotná píseň*:

Kdybych se z pole nevrátil,
opláče mě snad někdo tady?
Matku jsem ztratil, sám jsem žil,
neměl jsem ženu, kamarády.

Mé srdce ale neteskní –
sirotek, žitím nehýčkaný,
dočká se v boji vítězství
a v něm své osudové rány.

Svou neradostnou cestu znám,
poklad si nesu na zapřenou:
bolestí, hořem oplývám,
radostí, s nikým nesdílenou.

Na svět jsem přišel sirotný
a sirý do země se vrátím,
klidný jak píseň – ještě zní,
vzpomínka letmá se v ní tratí.

Část básnické tvorby zůstává věrna symbolistickým a dekadentním námětům. To je patrné už v erotických motivech několika městských básní

– lyrický mluvčí je vystaven pokušením a svodům ženství, zakouší „hlad těla“ a démonskou, zhoubnou moc slabšího pohlaví (*Läst* [Šalba], *Žärtvopri-nošenie* [Obětování]); v tomto směru je Debeljanov zcela opačný typ než velice cudný N. Liliev, který ve své poezii zůstal jen u mladicky nesmělých milostných snů a tužeb.

Debeljanovova poéma o poskvrněné duši prahnoucí po vykopení

Z tohoto okruhu básní je nejvýraznější poéma *Legenda za razbludnata carkinja* (*Legenda o neřestné královně/princezně*!; L. Kroužilová ji z 1. svazku vybraných spisů [Debeljanov 1970: 118–129] přeložila pod názvem *Legenda o smilné královně*, nacházejíc v samotném textu oporu spíše pro vládkyni), jež vyšla v prvním čísle časopisu *Zveno* (1914) jako programová báseň synekdochicky zastupující umělecké směřování a ideovou koncepci nově vzniklého periodika. Je signifikantní, že kvůli básnickově pověřivosti je datována 1912, aby koncové dvojčíslí skutečného letopočtu vzniku v květnu 1913, tj. negativními konotacemi zatížená třináctka, nepřineslo Debeljanovovi odcházejícímu na frontu smůlu (Radinska 1997: 59).

Žánr symbolistní poémy není v bulharské literatuře právě frekventovaný, v těžce době jako Debeljanov píše obdobné lyricko-epické skladby ještě N. Liliev (*Gradăt* [Město], 1911) a Ch. Jasevov (*Pan*, 1911). Jak poznamenala Milena Kirova, všechny tři poémy jsou značně rozdílné, ale spojuje je zájem o „moderní duši“ s jejími strážnými i extázemi, tužbami i obavami, o duši „nahou a velikou“ (Kirova 2003: 127). Bulharské symbolistní básnictví hojně rozvíjí motiv duše a v poetickém jazyce jej realizuje dvěma způsoby: 1. duše je ztělesněna jako opuštěná, osamocená, posmutnělá či přímo truchlící žena, nejčastěji vládkyně, princezna, kněžka či mniška; 2. motiv duše objevuje možnosti symbolické funkce architektury, a tak častým toposem uměleckých textů tematizujících duši bývají zpustlé či bezlidné zámky, chrámy, kláštery, věže či paláce, nacházející se v odloučenosti od okolního světa. Debeljanov ve své poémě oba postupy propojuje, přičemž žánrově je inte-

grována obraznost evropského (západoevropského) legendárního myšlení (Kirova 2003: 129).

V Debeljanovově a Lilievově archivu byly do datečně nalezeny starší varianty a doplňky poémy (při časopiseckém otisknutí – snad záměrně² – chyběla VII. část, resp. celý zpěv obsahoval jen číslici a dva vytečkované řádky bez textu; stávající podobu poéma dostala až ve 2. souborném vydání básnickových veršů *Stichotvorenija* z roku 1927 [Vasilev 2003: 145]); existují názory, že poéma je nedopsaným zlomkem, s čímž ostře polemizoval N. Rajnov a po něm další, nejargumentovaněji mýtus o nedokončenosti skladby striktně odmítla již citovaná V. Radinska (Radinska 1997: 59–61, 70–75). Skladba je uvedena veršem francouzského symbolisty Alberta Samaina (1858–1900) *Mon âme est une infante*³, incipitem ze stejnojmenné básně (česky *Má duše infantkou je...*) ze sbírky *Au Jardin de l'Infante* (1893; česky *Zahrada infantčina*, 1927, přel. František Bibl).⁴ Editoři antologie *Francouzská literatura 19. století*, jež vyšla před několika lety v českém překladu, charakterizují skladbu jako příklad „jedné z krajin duše, jaké milovali symbolisté“, jež vyniká „zemlenou vytříbeností“ a stálými narážkami na tajemné skutečnosti

² Sémantikou čísel s ohledem na kompozici (jednotlivé zpěvy poémy) i na některá slovní spojení („třetí noc“, „třídenní čekání) se podrobně zabývala Valentina Radinska (Radinska 1997: 60–69). Zjistila, že to, co bylo v VII. zpěvu nahrazeno v prvním vydání tečkami, je v rozšířené formě zopakováno v části VIII. (motiv pokání). Dochází k závěru, že VII. zpěv je jen starší variantou VIII. (srov. též níže).

³ Na základě společného samainovského motta klene nevšední paralelu mezi Debeljanovovou poémou a básní *The Garden* amerického modernisty Ezry Pounda (1885–1972) Angel Igov (Igov 2019); komparace vychází z jediného Igovova postřehu: Zatímco Debeljanov si vybral začátek Samainova verše, Pound jako motto vetkl konec téhož, tedy „en robe de parade“ („ve slavnostním hávu“). Igovova intertextuální interpretace pak vzájemně propojuje všechny tři dotyčné básně, přičemž si literární vědec všímá nejen vztahu k původní inspirační samainovské předloze (u Debeljanova jde o sprízněnost s ní, přihlášení k její symbolistní poetice, u Pounda se zase jedná o ironické odmítnutí), nýbrž též vnitřních sémantických vazeb mezi poémou a verši Poundovými.

⁴ Překladatel Fr. Bibl užíval pseudonymu Jan Hart a dotyčnou báseň poprvé přeložil pro časopis *Moderní revue* 11, 1904/1905, č. 16, s. 68; tento překlad byl nedávno publikován znovu (Lagarde – Michard 2008: 543–544).

¹ Substantivum „carkinja“ může znamenat královnu či carevnu i její dceru; adjektivum „razbludna“ lze přeložit jako neřestná, nestoudná, mravně pobloudilá/zbloudilá/zkažená, hříšná, prostopášná.

skryté za viditelnými věcmi, což recipienta uchvacuje zvláštní sugestivní silou a vybízí ho ke snu; poznámka k počáteční sloce (viz následující citát) pak obsahuje vysvětlení, že infantka a „Eskuriál“ (tj. Escorial) odkazují na *Infantčinu růži* z *Legendy věků* Victora Huga (Lagarde – Michard 2008: 543):

Má duše infantkou je ve slavnostním hávu
v Eskuriálu svém, v sklech pustých zrcadel
se její královský a věčný exil skvěl
jak galej zapadlá a jatá do přístavu.

Vykládána bývá vesměs jako poéma o autorově duši (básniřka V. Radinska podotýká, že její skutečný název by měl znít „Legenda o zbloudilé duši“, tj. duše čekající na vykoupení, jež nepřichází [Radinska 1997: 79]; snad by bylo možné o Debeljanově textu uvažovat jako o protipólu alegorické *Písně mé písni* P. Javorova?). I Debeljanovovi přátelé (Dimo Sjarov) podávají svědectví, že básník hovořil o *Legendě* jako o první z více chystaných „legend“ (důležitý odkaz k původnímu hagiografickému žánru – podle ústního podání španělské a portugalské infantky, tj. neprvorozené princezny, byly v dětství vystěhovávány ze dvora do vzdálených a opuštěných šlechtických sídel, aby neohrožovaly své starší sourozence v následnictví trůnu [Rajnov 1941: 163–164]), kterou věnuje své duši – královně, žijící v zmrtvělém paláci či kastelu („čertog“) na pustém mořském břehu (Iliev 1985: 287–288). Královna tu (již zřejmě dlouho) čeká na milovaného „dálého krále“, který jí slíbil lásku, blaho a vykoupení z jejího vyhnanství do kraje připomínajícího ráj; avšak král se stále nevrací. V podzemí paláce panuje hřích, jehož svodům osamělá královna nakonec propadne – v třídních orgiích s „nečistými netvory“ porušuje sexuální abstinenci, a tím se zpronevřuje slibu věrnosti, jež kdysi dala muži svého srdce – králi doposud dlícímu ve vzdálené zemi. Páže, které se do ní zamilovalo (má ke královně dvorně-obdivný vztah po vzoru minnesängrů či trubadúrů, zrazuje ji od vstupu do podzemí), radí – usnout a zapomenout. Ale královna nemůže zapomenout, že zhřešila, chce se kát, opět pomyslí na milovaného, leč vzdáleného nápadníka s nadějí, že jí její poklesek odpustí. Leč opět její duši pohltí tíseň a beznadějí; zoufalá královna vyzývá smrt. Bouřlivá noc stvrzuje její naplnění – spíše než „jednorázové“ tragicky vyhrocené finále lze závěr poémy interpretovat jako

cyklicky otevřený konec, odsuzující královnu-duši k mytický se opakujícímu věčnému utrpení...

Debeljanov pracoval na *Legendě* řadu let a od počátku měla mít skladba alegorické poslání hraničící se symboličností. Prvotní záměr operoval s vizí celkem devíti (symbolistních? mysteriózních? pohádkových?) poém, které budou propojeny obdobně jako jednotlivé Beethovenovy symfonie. Nymfy, labutě, faunové, albatrosi, panové, dech beroucí spanilost, čistota a nevinnost – to vše jsou rekvizity, jimiž na přelomu staletí mistři slova vykreslovali pohádkovou atmosféru svých básnických, ale též dramatických a prozaických opusů. Proti této vznešené nádheře měly být postaveny smyslnost a hříšná erotika. Legendy pak vyžadují, aby po hříchu těla nastala i fáze pokání (popř. i vykoupení – srov. např. pohádkovost Erbenovy „baladické legendy“ či „legendární balady“ *Záhořovo lože*).

Debeljanovova *Legenda* tuto atmosféru evropského fin-de-siècle – byť poněkud opožděně – přece jen zachycuje, ač z mytologicko-fantaskního arzenálu zůstali jen podzemní netvoři, bezuzdně hodující na neřestné hostině. Vždyť nejen zde, ale v celé Debeljanovově poezii nacházíme základní slova jeho soumravného (v Čechách bychom asi řekli dekadentního) slovníku: čeren (černý), märtäv (mrtvý), smärten (smrtný), mračen (chmurný), mračina (temnota), pustinen (pustý), tãmen (temný), zlovest (zlověstný), moren (znavený), bluden (smilný), terzan (trýzněný), otroven (jedovatý), upoen (omámený), nošt (noc), nevolja (bída), naprazno (marně), uvi (běda), bezprijuten (bezdomý), bezsilen (bez-mocný), glãchnal (utichlý), zapustjal (zpuštělý), zasipan (zasypaný), plenen (zajatý), bezmãlvie (bezhlesí), bezdna (propast), skrãb (žal), bezumen (šílený), nerod (netvor), zlovonen (smrdutý). Patří sem i ústřední, opakující se básnický obraz – perspektiva reality a života jakožto vězení („tãmnica“); současně je vězení klíčovým slovem Debeljanovovy poezie (svým způsobem je vězenkyní tajemného přímořského kastelu i královna z *Legendy*). Je ovšem nutno mít na paměti, že je to zároveň i atribut veršů značné části (novo)romantiků, omezíme-li se na slovanské literatury, počínaje již Lermontovem.

Křesťanskou interpretaci poémy nabízí V. Radinska: zvláštní význam v textové tkáni *Legendy* má číslovka tři a střídání dnů a nocí: v souvislosti s nocí se vyskytuje ve zpěvu IV., V. a X. (resp. IX.,

posledním⁵), tři dny nalezneme v IX. (resp. VIII.) zpěvu a veršem „Den pozvedl svůj zlatý štít“ začíná VIII. (resp. VII.) zpěv (den je sémanticky zatížen královninou novou nadějí, novým očekáváním příjezdu dalekého krále); Debeljanov si jako malý hoch koupil malý evangeliář, který nosil celý život u sebe, proto přisuzoval číslici tři biblickou symboliku („božské“ číslo); kompozici poémy, podobnou antické tragédii (proto je zmíněn prolog, epilog a promlouvající „chór“), lze tedy schematicky vyjádřit takto (Radinska 1997: 67):

I. – prolog

II. – noc, mluví „chór“

III. – královnin sen, je zmiňován „dálňý král“

IV. – noc, mluví páže

V. – zhřešení

VI. – noc, mluví páže

VII. – den, naděje, opět je zmiňován král

VIII. – noc, mluví „chór“

IX. – epilog

Jak se zdá, ve střídání scén s královnou (III., V., VII.) a nočních výjevů (sudé zpěvy) je jistá logika a celá poéma se koncentruje kolem ústřední, páte, části, v níž královna podlehne svému chtíči. Navíc Radinska doslovuje některé v textu samotném jen naznačené potenciality, jako např. pokusitelský charakter pážete, majícího funkci Mefistofela (třebaže na rozdíl od něj královnu lituje a chová k ní cit), nebo ztotožnění „dálňého krále“, slibujícího odvedení královny do ráje, se samotným Bohem (Radinska 1997: 85–86): „[Debeljanov] byl zaujat myšlenkou dát základnímu biblickému námětu o prvotním hříchu a o následném zápasu o spásu lidské duše svou [...] v určitém smyslu bohoboreckou interpretaci. Ráda bych zde připomněla, že nikoli náhodou Debeljanov umísťuje do III. části své vyprávění o ‚králi‘, který ve skutečnosti znamená vyprávění o příchodu, kázání, ukřižování a zmrtvýchvstání Ježíše Krista.“

Podobný klíč k jediné Debeljanovově poémě nachází i Dimana Ivanova, která si podrobně vši-

má motivu, kdy páže promlouvá ke královně, aby si rozpustila „těžkoproudé vlasy“ jemu na kolena, což badatelce připomíná Maří Magdalénu utírající Ježíši nohy svými vlasy (Lukáš 7, 36–50). Zajímavý je její komparativní postřeh klenoucí paralelu mezi Debeljanovem a O. Březinou (Ivanova 2009: 51): „Skrze parafráze biblického textu Dimčo Debeljanov popisuje tragické utrpení své duše na cestě, kde hledá odpuštění od Boha a boží moudrost. Duše nese znaky ženskosti, animy (C. G. Jung), je ztotožněna s obrazem kající se hříšnice. Tato bezdomovost, ženskost duše subjektu se může vysvětlit i skrze motiv absence matky ve světě subjektu. Ztracený syn hledá svou matku jako symbol rodného, sakrálního, ale nemůže ji najít. Tato nemožnost najít svůj domov a svou matku je v duši básníka příčinou smutku. Podobným způsobem je hledán obraz matky i u Otokara Březiny.“

Výstižně a uceleně Debeljanovovu poetiku charakterizovala Viera Prokešová v Doslovu k výboru *Bohémske noci*, reprezentativní antologii bulharského symbolismu (Prokešová 1990: 149, 151): „Lyrický subjekt symbolistickej básne je bez domova, bez viery, má iba spomienku, ktorá môže mnoho nahradit'. Najväčšou istotou mu je spomienka, chráni si ju hlboko v sebe i sám pred sebou, pred vlastnou bezvýchodiskovosťou.“

Smútok, ktorý naplňa lyrický subjekt básne, premietal sa i do ľúbostného vzťahu: smútok, žiaľ z rozlúčky ako by robil lásku čistejšou a svätejšou, do každodennosti vnášajúc pocit nedosiahnuteľnosti, výšin osudovo daných. [...] Etické stanoviská boli v bulharskej symbolistickej poézii zosilnené na najvyššiu možnú mieru, do poézie vošiel ‚svätý cit pre etickú povinnosť‘. Najprenikavejšie sa to odráža v poézii Dimča Debelanova. Jeho poézia pramení hlboko v konkrétnych osobných zážitkoch, v trpkkej skúsenosti vlastného života, v rozpore medzi šťastnými vidinami a realitou, ktorá do nich tiesnivo vstupuje. Svet Debelanovových básní je naplnený romantickým videním a opätovným vnútorným prežívaním minulosti, symbolistickými tieňmi, tmou, dažďom a hudbou i realistickými (v básňach z posledného obdobia) tendenciami. Debelanov je básnik spomienky, ktorá však nedokáže presvietiť súčasnosť. Rastie v ňom pocit viny za prítomnosť, nechápe ho však v širších súvislostiach; presne ho ohraničuje vlastným subjektom. Dáva si vinu za neuskutočnenie, poskvrnenie vlastných ideálov, za stratené, pridusené túžby, za mäkké a lenivé blato, v ktorom žije. Napriek tomu, že básnik žije ‚život neživjan‘, obvine-

⁵ Radinska, jak bylo podotknuto výše, pokládá VII. zpěv za starší variantu VIII. části, proto má podle ní mít poéma devět zpěvů – tedy opět „magický“ počet dělitelný třemi, avšak po navrácení starší varianty do VII. zpěvu (a tak bývá vydávána doposud) se magický počet částí rozrostl na 10, čímž byla narušena rafinovaná prstencová kompozice celé skladby.

nia väčšinou adresuje do seba; pokiaľ v nich cítíme obžalobu sveta, doby, v ktorej „nežije“, je stlmená, utišená, je elégiou, nie výkrikom.“

Sluší se poznamenat, že pro tuto antologii V. Prokešová přebásnila mj. také téměř čtyřicet básní D. Debeljanova, včetně rozsáhlejší poémy, které dala název *Povešť o hriešnej princeznej* (Debeljanov 1990: 67–73). Překladatelka se na několika místech poněkud odchýlila od bulharské předlohy, řadu překladatelských problémů řešila po svém (např. její hrdinkou je princezna či poéma je označena jako pověst, nikoliv legenda; ovšem význam bulharského označení „legenda“ se částečně skutečně překrývá nejen s legendou, nýbrž také s pověstí) a pracovala s edicí, v níž byl vynechán VII. zpěv (srov. výše).

Baladická lyricko-epická skladba *Legenda o smilné královně*, jejíž smysl lze interpretovat jako výpověď o duši lyrického mluvčího prahnoucí po vykoupení a současně (marně) revoltující proti úzkostným předtuchám a fatalistické předurčenosti neblahým osudem, je v plavném, umělecky podmanivém českém překladu Ludmily Kroužilové důležitá nejen pro detailnější domácí poznání básnického díla Dimča Debeljanova, u nás prozatím zprostředkovaného jen přibližně dvěma desítkami lyrických textů uveřejněných v průběhu let 1930–1995, nýbrž rovněž představuje zásadní přínos pro prohlubující se české povědomí o bulharském symbolismu, v našem prostředí doposud reprezentovaném pouze několika málo obsáhlejšími českými výběry z tvorby Peja Javorova (Javorov 1964, Javorov 1997), Nikolaje Lilieva (Liliev 1977) a Teodora Trajanova (Trajanov 1996).

PhDr. Marcel Černý, Ph.D.

Vystudoval bohemistiku, bulharistiku a slavistiku na pražské filozofické fakultě. Je vědeckým pracovníkem Slovanského ústavu AV ČR a současně od roku 2010 působí na Katedře jihoslovanských a balkanistických studií FF UK jako odborný asistent se specializací pro bulharskou literaturu. Odborně se zabývá literárněvědnou bulharistikou a sorabistikou, dějiny slavistiky a česko-jihoslovanskými kulturními vztahy. Publikuje zejména v časopise pro slovanskou filologii *Slavia* a spolupodílel se na několika knižních publikacích, např. *Úloha české inteligence ve společenském životě Bulharska po jeho osvobození* (2008), *Slovanské bájesloví Karla Jaromíra Erbena* (2009), *Pražské stopy Jakuba Barta-Čišínského* (2010), *Počátky novodobých literatur a metamorfózy romantismu u jižních Slovanů, Rumunů a Albánců* (2015), *Slovník jazyka staroslověnského – historie, osobnosti a perspektivy* (2016) nebo *Soudělnost a soudržnost k vzájemnému poznání (vá)ni. Sondy z kulturních vztahů mezi Čechy a Bulhary do vzniku ČR* (2021). Připravil výběr z tvorby pozapomenutého literáta a výtvarníka Emmericha Aloise Hrušky „Ženo, jejíž klín vyčerpává můj mozek!“ (2011) a rovněž překládá z bulharské literatury (*Apokryfní zvířata* Dimitra Kenarova, 2012; *Půlnoční historky. Antologie bulharského diabolismu*, 2014; *Andělé Zlatého města* Lidie Gálábovy, 2018; *Do příští trávy... Antologie moderní bulharské poezie od A. Dalčeva do 90. let 20. století*, 2019).

cernymar@slu.cas.cz
Slovanský ústav AV ČR
Valentinská 1, 110 00 Praha 1

Použitá literatura

- [ANONYM:] Bulharská antologie. Plzeňské listy 46, 1910, č. 245, 27. 10., s. 3.
- Z. B. [= BROMAN, Zdeněk]: Bългарска antologija. Sestavili D. Podvărzačov a D. Debeljanov. *Slovanský přehled* 14, 1911/1912, č. 2, 10. 11. 1911, s. 98.
- DAKOVA, Biserá: „Legenda za razbludnata carkinja“ – otgласi i glasove. In: Dimitrov, Nikolaj (săst.): Debeljanov. Săvremenni interpretacii. Veliko Tărnovo: Slovo, 2003, s. 153–162.
- DEBELJANOV, Dimčo: Krvavá kniha. Fejeton. Přel. Richard Hrdlička. *Veslavín* 43, 1915, č. 48, 26. 11., s. 2.
- DEBELJANOV, Dimčo: Nevermore – Elegie – Černá píseň – Modlitba. In: Anthologie bulharské poesie. Přel. A. Leštov, Fr. Kožík. Brno: Sdružení bulharských zemědělských akademiků „Canko Bakalov“, 1930, s. 60–63.
- DEBELJANOV, Dimčo: Píseň („Nad mými sny únava ranná...“). Přel. Josef Šimek. Československo-bulharská vzájemnost 2, 1935, č. 2, červen, s. 30.
- DEBELJANOV, Dimčo: Město ve tmě dřímá... – Plovdiv – Světlá víra – Zpověď. Přel. Jiří Šotola [vše kromě poslední básně] a Vladimír Zahradníček [Zpověď]. *Bulharsko ve výstavbě* 5, 1956, č. 9, s. 10–11.
- DEBELJANOV, Dimčo: Elegie. Přel. Jiří Šotola. *Bulharsko ve výstavbě* 11, 1962, č. 3, s. 7.
- DEBELJANOV, Dimčo: Săcinenija v dva toma. Tom I. Stichotvorenija. Prevodi. Pod red. na Elka Konstantinova i Zdravko Petrov. Sofija: Bălgarski pisatel, 1970.
- DEBELJANOV, Dimčo: Černá píseň – Tiché vítězství – Padlý voják – Sirotkova píseň – Starost – „Vzpomínáš, vzpomínáš na tichý dvůr?“ – „Tak navždy zůstaneš už přede mnou...“ – „Tak se zas vrátit do rodného domu...“ – „Z mlh paměti mi vstáváš...“ –

- Světlá víra. In: Bulharská poezie 20. století. Přel. Jarmila Urbánková s Danuší Hronkovou. Praha: Odeon, 1983, s. 47–52. Částečně přetištěno [bez Tiché vítězství – Padlý voják – Světla víra] in: Debeljanov, Dimčo: Poetät na belocvetnite višni. Izbrani stichove v prevod na slavjanski ezici i poklon ot dnešnite poeti. Varna: Slavjanska literaturna i artistična akademija, 2009, s. 70–78.
- DEBELANOV**, Dimčo: [oddíl obsahuje 32 lyrických básní, poému Pověst o hriešnej princeznej a 6 básní humoristických]. Přel. Viera Prokešová. In: Bohémske noci. Výber z poézie bulharského symbolizmu. Bratislava: Tatran, 1990, s. 23–82.
- DEBELJANOV**, Dimčo: Bohémské noci I. – Bohémské noci IV. – Rozhovor v hospodě. Přel. Ludmila Kroužilová. Volná letáková příloha Homo bohemicus, 1995, č. 4.
- DEBELJANOV**, Dimčo: Černa pesen. Red. i posleslov Ivan Granitski. Sofija: Izdatelstvo „Zacharij Stojanov“, 2004.
- DEBELJANOVA-GRIGOROVA**, Marija: Dimčo Debeljanov. Spomeni, pisma, dokumenti. Sofija: Bălgarski pisatel, 1956.
- HRONKOVÁ**, Danuše: Dimčo Debeljanov. Rukopis přednášky, 2004 (v držení autora).
- IGOV**, Angel: Carkinja v gradinata: koe e obštoto meždu Dimčo Debeljanov i Ezra Paund. Literaturna misál 62, 2019, № 2, s. 56–69.
- ILIEV**, Stojan: Dimčo Debeljanov – meždu grecha i razkajanieto. Sofija: Nauka i izkustvo, 1985, s. 287–300 [Legenda za razbludnata carkinja].
- ISAEV**, Mladen: Dimčo Debeljanov. Bulharsko ve výstavbě 11, 1962, č. 3, s. 6.
- IVANOVA**, Dimana: O dvou modernách. Rozdíly a shody v koncepcích, tématech a motivech české a bulharské moderny. In: Generace, skupiny a programy v literatuře. Příspěvky z kolokvia doktorského semináře pořádaného 3. června 2008 v Praze. Příbram: Pistorius & Olšanská, 2009, s. 41–54.
- JAVOROV**, Pejo: Nežiju – hořím. Přel. Jarmila Urbánková za jazykové spolupráce Dany Hronkové. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1964.
- JAVOROV**, Pejo: V bdění i ve snu = Najave i nasān. Přel. Ludmila Kroužilová. Praha: Euroslavica, 1997.
- L. J. [= **JEHL**, Ludvík]: Nové vydání díla Dimča Debeljanova. Rozhledy 5, 1936, č. 33, 19. 11., s. 266.
- KIROVA**, Milena: Simvolističnata duša i nejnite peripetii v „Legenda za razbludnata carkinja“. In: Dimitrov, Nikolaj (sāst.): Debeljanov. Sāvremenni interpretacii. Veliko Tārново: Slovo, 2003, s. 127–143.
- KOŠKA**, Ján: Bulharská básnická moderna. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1972, s. 169–201 [Symbolisti – druhá generácia moderny].
- LAGARDE**, André – **MICHARD**, Laurent: Francouzská literatura 19. století. Přel. Jiří Našinec, Jiří Pelán, Aleš Pohorský a kol. Praha: Garamond, 2008.
- LIKOVA**, Rozalija: Portreti na bālgarski simvolisti. Sofija: Nauka i izkustvo, 1987, s. 60–97 [Dimčo Debeljanov i chudožestvenata polimorfnost v metoda i stila na bālgarskija simvolizām].
- LILIEV**, Nikolaj: A mlčky piji zapomnění. Přel. Vlastimil Maršíček a Jana Marková. Praha: Odeon, 1977.
- NIKOLOV**, Maltcho [= Malčo]: Elegik Dimtcho Dēbēlianov [!]. Z angl. [!] přel. Saša H. Svobodná země 3, 1947, č. 12, 12. 4., s. 10.
- PENEV**, Bojan: Dnešní literatura bulharská. In: Slovanský přehled 1914–1924. Praha: Orbis, 1925, s. 365–373.
- PROKEŠOVÁ**, Viera: Doslov. In: Bohémske noci. Výber z poézie bulharského symbolizmu. Bratislava: Tatran, 1990, s. 146–152.

RADINSKA, Valentina: Dimčo Debeljanov i Povelitelja na vǎlcite. Sofija: Izdatelska kǎšta „P. K. Javorov“, 1997, s. 57–108 [Zagadkite na edna poema].

RAJNOV, Nikolaj: Večnoto v našata literatura. Tom IX. Jordan Jovkov, Nikolaj Liliev, Dimčo Debeljanov. Sofija: Stojan Atanasov, 1941.

RUSALIEV, Vladimir: Bezdomnik v noštta. Životǎt, ljubovta i smǎrtta na Dimčo Debeljanov. Treto izd. Bibl. „Specialni izdanija“ – serija Bǎlgarski prokǎlnati poeti, № 2. Sofija: Kamberov, 1944 [Pǎrvo izd. 1936].

SÍS, Vladimír: Poesie Dimča Debeljanova. Národní listy 70, 1930, č. 92, 3. 4., II. vyd., s. 1.

TRAJANOV, Teodor: Nový svĕt – Podivný poutník – Půlnoční vítr – Cypřiše – Óda – Tys přišla – Malá balada – V přízračném městě – Ortel – Starodávná balada – Smrt v rovinách – Tajemství Strumy – Zmar – Angelicus. Přel. Ludmila Kroužilová. In: Bǎčvarov, Janko

(red.): Most. Dvadeset bǎlgarski poeti na češki ezik v prevod na Ljudmila Kroužilova. Sofija: Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ochridski“, 1996, s. 21–33.

VASILEV, Sava: Dvorecǎt na predvečnite želanija. In: Dimitrov, Nikolaj (sǎst.): Debeljanov. Sǎvremenni interpretacii. Veliko Tǎrnovo: Slovo, 2003, s. 144–152.

ZAHRADNÍČEK, Vladimír: Dimčo Debeljanov. Bulharsko ve výstavbě 5, 1956, č. 9, s. 10.

ŽEČEV, Tončo: Predgovor. In: Debeljanov, Dimčo: Lirika. Veliko Tǎrnovo: Slovo, 2000, s. 5–29.

SUMMARY & KEYWORDS

Dimcho Debelyanov between neo-romanticism and symbolism: Above the Czech reception of the work of a „silent“ poet

The article deals with the artistic profile of Dimcho Debelyanov (1887–1916) as a „silent“ poet of elegiac tonality. The development of poetics oscillating between neo-romanticism and symbolism is outlined together with several examples from his poetry. An overview of the reception of his poetic work in the Czech environment is also given. Special attention is paid to the symbolist poem *Legenda za razbludnata carkinja* (1914), the meaning of which can be interpreted as an image of the sinful soul of a lyrical subject who longs in vain for purification and redemption. Attached is the first Czech translation of this poem, called *The Legend of the Adulterous Queen*, by Ludmila Kroužilová.

► Dimcho Debeyanov, Ludmila Krouzilova, bulgarian literature, czech-bulgarian relations, poem, literary reception, symbolism, neo-romanticism, legend, sin

Stať se zabývá uměleckým profilem Dimča Debeljanova (1887–1916) jakožto „tichého“ básníka elegické tonality. Vývoj poetiky oscilující mezi novoromantismem a symbolismem je nastíněn spolu s několika ukázkami z jeho lyriky. Je rovněž podán přehled recepce jeho básnického díla v českém prostředí. Zvláštní pozornost je věnována symbolistní poémě *Legenda za razbludnata carkinja* (1914), jejíž smysl lze vykládat jako obraz hříšné duše lyrického subjektu, která marně touží po očistění a vykoupení. Připojen je první český překlad této poémy, nazvaný *Legenda o smilné královně*, o němž se zasloužila Ludmila Kroužilová.

► Dimčo Debeljanov, Ludmila Kroužilová, bulharská literatura, česko-bulharské vztahy, poéma, literární recepce, symbolismus, novoromantismus, legenda, hřích